

УДК 316:774

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-29

КАРАНТИН: ПРАВОВІ ПОШУКИ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОГРЕСИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Пахомова І. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: pakhomova.ua@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

АНОТАЦІЯ: у статті зазначено, що українська система освіти в цілому була не готова практикувати функцію дистанційного навчання, оскільки закладам освіти з-поміж іншого бракує технічного устаткування та доступу до мережі Internet; наголошено, що сучасне суспільство на початку XXI століття, долучаючись до цілей Болонського процесу, окреслило перед вищою школою глобальне і нагальне завдання – забезпечення доступу до вищої освіти широким верствам населення, зокрема шляхом упровадження дистанційної форми навчання; здійснено аналіз актуальних публікацій з Internet-ресурсів щодо законодавчого забезпечення порушеного питання та думок окремих людей – освітян, журналістів, здобувачів освіти; розгляд шляхів впровадження дистанційного навчання у ситуації із карантинном; виявлення викликів, що постали перед освітньою галуззю у зв'язку з карантинном; окреслено основні платформи, що використовуються зараз для дистанційного навчання і відзначаються популярністю; вказано, що нещодавно з'явилися Методичні рекомендації з організації дистанційного навчання в школі, підготовлені та оприлюднені за участі Міністерства освіти і науки України; розпочато роботу Міністерства над оновленням Положення про дистанційне навчання, наголошено, що надалі варто налаштовуватися на систему освіти змішаного типу, коли частина освітнього процесу перейде в онлайн-ресурс; наведено думку, що найбільш прогресивною в галузі інформаційно-комунікаційних технологій є ІТ-індустрія, яка динамічно розвивається; наголошено, що викладачі і студенти зарубіжних університетів сприйняли перехід на дистанційну форму навчання спокійно, оскільки така форма взаємодії між учасниками освітнього процесу там має місце вже давно; висловлено занепокоєння, що сьогодні дистанційна освіта в нашій країні не відповідає формальним вимогам, що стоять перед інформаційним суспільством; вказано, що розвиток дистанційного навчання в Україні є пріоритетним напрямом державної політики, інструментом глобального взаємопроникнення знань, технологій і капіталу, що зокрема допомагає у боротьбі за ринок, у розв'язанні геополітичних викликів; виділено основні (універсальні) поради, які класична освіта може взяти до уваги, щоб ніколи повністю не зупинити навчальний процес: гнучкість, безперервне навчання, технічне забезпечення, методична й методологічна складова.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: дистанційне навчання, дистанційна освіта, карантин, організація процесу, здобувачі освіти, освітні послуги, Міністерство освіти і науки України, Закон України, положення.

КАРАНТИН: ПРАВОВЫЕ ПОИСКИ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОЙ И ПРОГРЕССИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Пахомова И. А.,

кандидат юридических наук,
доцент кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В.Н. Каразина,
м. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: pakhomova.ua@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

АННОТАЦИЯ: в статье отмечено, что современное общество в начале XXI в. обозначило перед высшей школой глобальную и неотложную задачу – обеспечение доступа к высшему образованию широким слоям населения, в частности путем внедрения дистанционной формы обучения; осуществлен анализ актуальных публикаций по законодательному обеспечению затронутого вопроса и мнений отдельных людей; рассмотрены пути внедрения дистанционного обучения в ситуации с карантинном; очерчены основные платформы, которые используются сейчас для дистанционного обучения; отмечено, что в дальнейшем стоит настраиваться на систему образования смешанного типа, когда часть образовательного процесса перейдет в онлайн-ресурс; приведено мнение, что наиболее прогрессивной в области информационно-коммуникационных технологий является ИТ-индустрия;

выражена озабоченность, что дистанционное образование в нашей стране не отвечает требованиям, которые стоят перед информационным обществом.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: дистанционное обучение, дистанционное образование, карантин, организация процесса, соискатели образования, образовательные услуги, Министерство образования и науки Украины, Закон Украины, положение.

QUARANTINE: LEGAL SEARCH FOR A HIGH-TECH AND PROGRESSIVE DISTANCE LEARNING ORGANIZATION

I. Pakhomova,

Doctor of Law,
Associate Professor of State and Legal Disciplines
Faculty of Law
Kharkiv National University
named after VN Karazina,
Kharkiv, 61022, Maidan Svobody 4,
e-mail: pakhomova.ua@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7161-3598>

ANNOTATION: the article stated that the Ukrainian education system as a whole was not ready to practice the function of distance learning, as educational institutions, among other things, lacks the technical equipment and Internet access; noted that modern society in the early XXI century, an introduction to the goals of the Bologna process, presented to the graduate school global and urgent task of ensuring access to higher education to the wider population, particularly through the introduction of distance learning; the analysis of current publications from Internet resources for legislative support to the affected question and opinions of individuals – teachers, journalists, applicants of education; consideration of ways of introduction of distance learning in a situation with quarantine; identification of challenges facing the educational sector in connection with the quarantine outlined the basic platform, which are used for distance learning and highlights popular; stated that recently appeared Methodical recommendations on organization of distant learning at the school, prepared and published with the participation of the Ministry of education and science of Ukraine; initiated the work of the Ministry on updating the regulations on distance learning, noted that in the future should focus on the education system of mixed type, when a part of the educational process will go into an online resource; given the opinion, the most progressive in the field of information and communication technologies is the IT industry, which is developing dynamically; it is noted that the teachers and students of foreign universities took the transition to distance learning at ease because this form of interaction between participants of educational process there is a place for a long time; expressed concern that today distance education in our country does not meet the formal requirements facing the information society; provided that the development of distance learning in Ukraine is a priority direction of state policy, a tool of the global diffusion of knowledge, technology and capital, in particular helps in the fight for market, in dealing with geopolitical challenges; main (universal) advice that a classical education can take into account to never stop the learning process: flexibility, continuous training, technical support, methodical and methodological component.

KEY WORDS: distance learning, distance education, quarantine, the organization of the process, applicants education, educational services, the Ministry of education and science of Ukraine, Law of Ukraine, regulations.

Постановка проблеми. В умовах карантину зазнали змін майже всі звичні нам процеси. Окремі підприємства, на жаль, призупинили чи скоротили свою діяльність. Інші ж намагаються, по можливості, пристосуватись до віддаленої роботи. Однак, як же складаються справи у соціально значущих сферах, до прикладу, в освіті, оскільки викладачі і вчителі стикнулися з проблемою невміння проводити онлайн-уроки, а студенти й учні не мають мотивації до продовження навчання і до самоосвіти?

Актуальність. Здебільшого, при будь-яких епідеміях чи масових хворобах перші заклади, що закриваються – саме школи та виші. Це є цілком нормально та логічно, адже учні та студенти перебувають в одному приміщенні протягом дня та постійно контактують одне з одним. На жаль, у наших реаліях популярним є рішення майже повністю зупинити навчальний процес на період карантину. Українська система освіти в цілому була не готова практикувати функцію дистанційного навчання, хоча Наказ МОН №406 від 16 березня 2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» [1] та офіційний лист МОН №1/9-176 від 25 березня 2020 року «Щодо особливостей організації освітнього процесу під час карантину» [2] зобов'язують заклади освіти функціонувати у такому форматі. Проте, закладам все ж бракує технічного устаткування для цього або дехто вважає такий метод недовірливим, тощо. І в сухому залишку ми маємо те, що школи та ЗВО працюють нестабільно під час карантину, а освітній процес призупинений або здійснюється не належним шляхом. То ж спробуємо проаналізувати найбільш дієвий досвід пошуку високотехнологічної і прогресивної організації дистанційного навчання під час карантину у нашій країні.

Мета статті. На прикладі України показати, що, навіть, у найбільш непристосованому до обставин, що склалися сьогодні, становищі, пошук високих технологій щодо організації процесу дистанційного навчання та правових засад його забезпечення має всі підстави на існування. Особливо слід наголосити, що сучасне суспільство на початку 2000-х років, долучаючись до цілей Болонського процесу, окреслило

перед вищою школою глобальне і нагальне завдання – забезпечення доступу до вищої освіти широким верствам населення, зокрема шляхом упровадження дистанційної форми навчання. Тому в нашому дослідженні ми маємо виконати подвійне завдання – з'ясувати стан реалізації завдань щодо впровадження дистанційної освіти в Україні загалом та розвитку ситуації status quo.

Огляд праць із зазначеної проблематики. Нами було здійснено аналіз актуальних публікацій з Internet-ресурсів щодо законодавчого забезпечення порушеного питання та думок окремих людей – освітян, журналістів, здобувачів освіти; розгляд шляхів впровадження дистанційного навчання у ситуації із карантинном; виявлення викликів, що постали перед освітньою галуззю у зв'язку з карантинном.

Загалом у наукових роботах, присвячених вивченню проблем дистанційного навчання, можна прочитати думку про те, що вперше на необхідності розвитку способу організації навчання за допомогою електронних ресурсів як невід'ємного елемента міжнародного співробітництва в сфері вищої професійної освіти була сформульована в аналітичних доповідях Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті в кінці ХХ століття. В узагальненому вигляді отримані результати були опубліковані зазначеним інститутом в 2001 р.

Виклад матеріалу. За більше, ніж півсотні днів загальнонаціонального карантину, система освіти в країні опинилася у ситуації дистанційної передачі знань її здобувачам. З дітьми дошкільного віку чи з молодшими школярами, як правило, передавати й засвоювати знання дистанційно доволі важко, адже ця місія системно лягає на плечі батьків. Зі старшою шкільною ланкою легше, оскільки вони, як правило, більш замотивовані і краще організовані на самостійну роботу.

Важливим досягненням в умовах швидкого реагування стала поява проєкту «Всеукраїнська школа онлайн» за підтримки Міністерства освіти і науки України, уроки в якому транслюються як на телевізійних каналах, так і на міністерському YouTube-каналі. За статистичними даними Офісу освітнього омбудсмена, 85 % дітей продовжують навчання, 14 % – не систематично навчаються й 1 % учнів припинив навчання [3].

Як з власного освітнього досвіду, так і посилаючись на інформацію з мережі, можемо відзначити такі платформи, що використовуються зараз для дистанційного навчання і відзначаються популярністю: Google Classroom, Zoom, YouTube та Skype, а також електронна пошта, Viber та Facebook. Водночас, варто зауважити, що для розміщення матеріалів не потрібно якогось занадто дорогого чи складного доступу. Зручними сьогодні також є хмарні сховища Dropbox, Google Drive, Microsoft OneDrive тощо. В них можна ділитися з окремими студентами (вказавши e-mail) усіма необхідними файлами, що будуть доступні постійно.

Проте, від низки здобувачів освітніх послуг або їхніх батьків надходять скарги саме через різноманіття платформ, яке, на їхню думку, заплутує і втомлює, адже завдання з різних предметів надходять на різні платформи за вибором вчителя/викладача. Однак у МОН наголошують, що школи вільні у виборі своєї моделі навчання на карантині, а саме структуру та форму дистанційного навчання визначає педагогічна рада школи, враховуючи загальні вимоги, особливості свого навчального закладу та регіону [4].

Іншою відповіддю на виклики карантину стала поява Методичних рекомендацій з організації дистанційного навчання в школі, підготовлених ГО «Смарт освіта» й Міністерством освіти і науки та оприлюднених 6 травня 2020 року. У виданні узагальнено кращі практики дистанційної освіти, які, без сумніву, будуть корисними для освітян, оскільки в ньому зібрано основні інструменти для організації та здійснення дистанційного навчання, рекомендації щодо складання розкладу, налаштування зворотнього зв'язку зі здобувачами освіти, особливості оцінювання та контролю під час карантину. Крім того, МОН розпочало роботу над оновленням Положення про дистанційне навчання [5], враховуючи досвід загальнонаціонального та світового карантину, спричиненого епідемією коронавірусної інфекції (COVID-19) [6].

Зокрема з огляду на прогнози щодо ситуації з коронавірусом, надалі варто налаштовуватися на систему освіти змішаного типу, коли частина освітнього процесу перейде в онлайн-ресурс. У Комітеті Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій є задумка розвивати онлайн-школу надалі, «відзняти навчальний рік і залишити всі уроки у вільному доступі на єдиній безкоштовній електронній платформі». Це стане у нагоді школярам, які тривало хворіють [7]. На думку того ж Сергія Бабака, голови Комітету ВР України з питань освіти, науки та інновацій, також планується створити інклюзивну онлайн-школу, в якій усі діти, незалежно від можливостей, будуть мати рівний доступ до знань. Перше, що буде зроблено – відеоуроки супроводять титруванням для дітей з порушенням слуху і сурдоперекладом, за тим з'являться уроки для дітей з порушенням зору – з тифлоперекладом. Надалі буде створено електронний щоденник, який планується запровадити замість паперового на постійній основі [8].

Однак, сьогодні очевидно одне – найбільш прогресивною в галузі інформаційно-комунікаційних технологій є IT-індустрія, яка динамічно розвивається, і, відповідно, її досвід може бути цікавим для навчальних закладів. Ситуація з карантинном прибрала формат офлайн-конференцій та воркшопів, однак постійно готуються та оновлюються списки актуальних онлайн-курсів, книг та навчальних платформ,

щоб спеціалісти могли й вдома підвищувати свою компетентність. Крім того, багато фахівців пропонують через соціальні мережі 2–4-годинні інтенсивні вебінари з актуальних тем, створюючи собі своєрідне web-портфоліо, рекламують свої послуги і, тим самим, розширюють власну клієнтську базу на перспективу.

Суттєвим мінусом сьогодні стало призупинення студентських практик, адже ЗВО закриті на карантин і, зокрема, педагогічну практику у виші чи школі сьогодні втілити не можливо. Проте, компанії – потенційні роботодавці, які працюють сьогодні майже у звичному режимі, з дотриманням санітарних норм, опікуються тим, щоб забезпечити повноцінну менторську підтримку студентам у виробничих практиках (просектах), навіть за таких умов.

Викладачі і студенти зарубіжних вишів сприйняли перехід на дистанційну форму навчання абсолютно спокійно, оскільки така форма взаємодії між учасниками освітнього процесу там має місце вже давно і можливості ІКТ набагато вищі, ніж, скажімо, у нас. Зарубіжні студенти із переваг такого навчання, зокрема, відзначають оптимізацію вільного часу і оперативність взаємодії між учасниками. У нас ситуація інша. Доступ до ІКТ у нашій країні нерівномірний, завантаженість різними видами робіт у вітчизняного викладача дуже щільна і в період карантину вона меншою не стала, а з іншого боку бажання здобувачів вищої освіти отримувати знання дистанційно, в принципі, існує, тому подекуди маємо дисонанс – майже немає формату онлайн, практично відсутня оперативність реагування і неоднакова наявність у всіх ПК, гаджетів та виходу в Internet. Тож, сьогодні дистанційна освіта в нашій країні не відповідає формальним вимогам, що стоять перед інформаційним суспільством і не дозволяє Україні повноцінно долучитися до європейського освітнього простору. Щоб система дистанційної освіти в Україні вийшла на належний рівень функціонування, потрібно, передовсім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, забезпечити всім здобувачам освітніх послуг рівний доступ до неї, розробити методичне і методологічне забезпечення дистанційного навчання та створити електронну версію освітнього процесу в межах того чи іншого закладу освіти.

Висновки. Таким чином, доходимо думки про те, що дистанційна освіта – більш широка категорія порівняно з дистанційним навчанням. Відповідно, дистанційна освіта не може реалізовуватися без дистанційного навчання як невід'ємної форми отримання знань за допомогою електронних мереж, що повинно впроваджуватися в традиційний освітній процес як самостійний елемент. Сьогодні розвиток дистанційного навчання в Україні є пріоритетним напрямом державної політики, інструментом глобального взаємопроникнення знань, технологій і капіталу, що зокрема допомагає у боротьбі за ринок, у розв'язанні геополітичних викликів тощо. Очевидно, що ми потребуємо масової якісної вищої освіти, яка спроможна задовольнити загальні очікування, виконати соціальне замовлення суспільства, тому з'ява дистанційної освіти сьогодні не випадкова, й як закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов та з огляду на карантинні обставини сьогодення. Тож дистанційне навчання дуже перспективне для розвитку всієї сучасної системи національної освіти.

Також хотілось би виділити основні універсальні моменти/поради, які класична освіта може взяти до уваги, аби ніколи повністю не зупиняти навчальний процес:

1. **Гнучкість** (тут і далі виділення наше – І.П.). Не потрібно бути заручником ситуації, варто шукати інноваційні шляхи для надання освітніх послуг і онлайн-освіта може розцінюватися зокрема як один із таких шляхів. Крім гнучкості технічної важливо також урахувати здатність викладачів та вчителів гнучко пристосовуватися до нових трансформаційних перетворень, опановувати нові інформаційно-комунікаційні технології, динамічно засвоювати нові методики, у короткі строки створювати навчальні курси у вільному доступі; набувати практичні навички шляхом змішаного навчання, імітаційних ігор.

2. **Безперервне навчання.** За умов призупинення аудиторного навчання, проведення конференцій, воркшопів, ці блага можливо принаймні частково компенсувати онлайн-курсами, онлайн-уроками, доступом до онлайн-ресурсів бібліотек тощо. Викладачі теж повинні самостійно підвищувати свою професійну компетентність шляхом самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку.

3. **Технічне забезпечення, підняття низького і нерівномірного рівня цифровізації освіти, зокрема, розширення сфери охоплення інтернетом.** У нинішній ситуації необхідні інвестиції, які забезпечать максимально ефективний функціонал установ. Тут також варто вказати на поки що обмежені можливості контролю самостійності виконання завдань, тими, хто навчається, відсутність системи ідентифікації-автентифікації здобувача освітніх знань, що поки що варто віднести до проблемних моментів дистанційної освіти і у подальшому шукати способи їх вирішення.

4. **Методична й методологічна складова процесу дистанційної освіти** сьогодні теж належить до проблемних аспектів, оскільки у подальшому ще доведеться багато працювати як над першим, так і над другим компонентом, наприклад, шляхом створення навчальних курсів не «за покликом серця» і фантазією, а використовуючи спеціальні педагогічні методи і прийоми організації дистанційного навчання і методологічні засади функціонування процесу.

Тож бачимо, що дистанційна освіта – це дуже складна система чи, навіть, конструкція, проте, хоч і з початку 2000-х в Україні точаться про неї розмови, однак досі навколо цього питання (а сьогодні вже,

навіть, проблеми!) немає систематизованої концепції, знань і підходів. Ми волею долі опинилися у форс-мажорних обставинах і стали учасниками експерименту. Якими ми з нього вийдемо, поки що ніхто не береться прогнозувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МОН №406 від 16 березня 2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». url: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>.
2. Лист МОН №1/9-176 від 25 березня 2020 року «Щодо особливостей організації освітнього процесу під час карантину». url: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-osoblivostej-organizaciyi-osvitnogo-procesu-pid-chas-karantinu>.
3. Освіта на карантині. Чи адаптувалася українська школа до нових умов? URL: <https://pedpresa.ua/202102-osvita-na-karantyni-chy-adaptuvalasya-ukrayinska-shkola-do-novyh-umov.html>.
4. Дистанційне навчання. URL: <http://mon-covid19.info/schools>.
5. Положення про дистанційне навчання, затверджене Наказом МОН № 466 від 25 квітня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#top>.
6. Огляд платформ та інструментів дистанційного навчання, рекомендації для організації дистанційки у школі, – ГО «Смарт освіта» та МОН підготували посібник. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oglyad-platform-ta-instrumentiv-distancijnogo-navchannya-rekomendaciyi-dlya-organizaciyi-distancijki-u-shkoli-go-smart-osvita-ta-mon-pidgotuvali-posibnik>.
7. Ми йдемо до змішаного типу освіти, – Бабак. URL: <https://osvita.ua/school/73440>.
8. Сергій Бабак про освіту: як раніше вже не буде. URL: <https://osvita.ua/school/73434/>.

REFERENCES

1. Nakaz MON №406 vid 16 bereznya 2020 roku «Pro organizacijni zahodi dlya zapobigannya poshirennyu koronavirusu SOVID-19». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>.
2. List MON №1/9-176 vid 25 bereznya 2020 roku «Shodo osoblivostej organizaciyi osvitnogo procesu pid chas karantynu». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-osoblivostej-organizaciyi-osvitnogo-procesu-pid-chas-karantynu>.
3. Osvita na karantyni. Chi adaptuvalasya ukrayinska shkola do novih umov? URL: <https://pedpresa.ua/202102-osvita-na-karantyni-chy-adaptuvalasya-ukrayinska-shkola-do-novyh-umov.html>.
4. Distancijne navchannya. URL: <http://mon-covid19.info/schools>.
5. Polozhennya pro distancijne navchannya, zatverdzhene Nakazom MON № 466 vid 25 kvitnya 2013 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#top>.
6. Oglyad platform ta instrumentiv distancijnogo navchannya, rekomendaciyi dlya organizaciyi distancijki u shkoli, – GO «Smart osvita» ta MON pidgotuvali posibnik. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/oglyad-platform-ta-instrumentiv-distancijnogo-navchannya-rekomendaciyi-dlya-organizaciyi-distancijki-u-shkoli-go-smart-osvita-ta-mon-pidgotuvali-posibnik>.
7. Mi jdemo do zmishanogo tipu osviti, – Babak. URL: <https://osvita.ua/school/73440>.
8. Sergij Babak pro osvitu: yak ranishe vzhe ne bude. URL: <https://osvita.ua/school/73434/>.